

Aki ilyen házat tervez, tudatosan kel versenyre a természettel, igazi istenkísértést követ el. A művészet mindig is istenkísértés volt, csak az utolsó évszázad építészetében megjelenik valami, ami ennél is tovább megy, olyan valami, ami nemcsak hasonlót vagy újat akar létrehozni a teremtett világban, hanem a teremtett világ betegségébe akar gyógyítólag beavatkozni.

HARMADIK
DÍJAZOTT

MAKOVECZ IMRE

alkotása, a Sevillai Világkiállítás magyar pavilonja
MAGYAR ÖRÖKSÉG

Nagyon megtisztel, ám mélyen zavarba is ejt, hogy én mondhatok laudációt mesterem, Makovecz Imre dicséretére. Zavarom oka természetesen az ebben a pillanatban is a torkomat szorongató félsz, hogy tanítványként tudok-e méltóképpen szerepelni. Az értékelés egyébként sem kenyerem, legföljebb indulatból tör fel belőlem, akkor is a tőlem idegen nézetekkel szemben. Azt viszont jól tudom, hogy képet alkotni, véleményt formálni, amelynek a helyességében megbízhatom, csak úgy lehet, például egy tájról, hogy fölé emelkedem, és úgy tekintem át. Ebben az esetben pedig a látszatát is szeretném elkerülni, hogy ilyen viszonylatot feltételeznék. Ennél sokkal fontosabb, hogy egy táj egyáltalán nem véleményalkotásra, értékelésre, mérlegelésre késztet. Ha magam mögött hagyom a mindennapi túrhetetlen élmények színterét, és olyan tájra találok, amely lenyűgöz és felemel, akkor az egyetlen megfelelő mozdulat a befogadásé. Ahogy ezt mondom, máris merülnek fel bennem a tájak, amelyek a személyes különállás terhét elfeledtetve az *együvé tartozás*, az egyneműség élményével gazdagítottak: tejfehér balatoni hajnal, tűző napsütés a zempléni hegyek között, naplemente a Szent György-hegyről, a Kurca sulyom- és békalencse borította vize. Tudnék-e mondani bármit is róluk, ami azt az én élményemet felidézné Önökben, van-e hozzájuk méltó magyarázat, értékelés, viszonyítás?

Az igazi, megrendítő építészeti élmény számomra a táj élménye. Úgy sorakoznak emlékeimben azok a ritka pillanatok, amelyekben egy-egy házat táj mivoltában tudtam megélni, ahogy a természet teremtette zugok és tágasságok, amelyek elállították a szavam. Az utóbbiak közül sokuk szerves része a bennük élő ember keze nyoma, a felhányt boglyák, a szőlőművelés teraszai, a kanyargó utakat kísérő kerítések, a földeket szabdaló mezsgyék. Aztán az elemek összerendeződnek egy tanyává, falusi házsorrá, csöndes kisvárosi térré, amelyben minden olyan mozdít-hatatlanul tökéletes lehet, mint egy hegyvonulat sziluettjében egyetlen széltépett sziklaorom. Talán a legkorábbi építészeti élményemnek is ez a kulcsa, mindennél jobban szerettem a Vidám Parkban az erdei útvesztőt. Bementem egy szürke, kockaforma házba és odabent dombos erdei táj volt, kacskaringózó ösvénnyel, erdei félhomállyal, útkereszteződésekkel, kifulladásztó kaptatókkal, és én gyerekként abban az erdőben el tudtam veszni, tökéletesen el tudtam felejteni, amikor éppen elvesztem, hogy egy házban vagyok és

hogy vagyok egyáltalán, mert egzisztenciámat az jelentette, hogy el vagyok veszve. Ha ma újra bejárhatnám ezt az útvesztőt, biztosan meglepne, milyen könnyű egy erre fogékony gyereket elvarázsolni. Ma már nagyon sokra, mondhatom úgy is, az építészetileg elérhető legtöbbre van szükségem ahhoz, hogy egy házat tájnak lássak, és az a táj magához emeljen.

Aki ilyen házat tervez, tudatosan kel versenyre a természettel, igazi istenkísértést követ el. A művészet mindig is istenkísértés volt, csak az utolsó évszázad építészetében megjelenik valami, ami ennél is tovább megy, olyan valami, ami nemcsak hasonlót vagy újat akar létrehozni a teremtett világban, hanem a teremtett világ betegségébe akar gyógyítóan beavatkozni. Hogy az ember hozzájáruljon a természet meg- bomlott-megbontott rendjének harmonizálásához, olyan *metatermészetet* kell létrehoznia, amely a teremtés archetípusait őrzi meg a jövő számára.

Mint Steiner, aki középkori falképek megjelenítő erejével teszi épületeiről leolvashatóvá a kozmológia alapképleteit, akinek plasztikus formáin mintha a teremtésben közreműködő erők hagyták volna a kezük nyomát; mint Gaudí, akinek műsziklái és műbarlangjai a földből feltörő geológiai erőket, boglyaíves szerkezetei a növényyszerűen a Nap felé törekvő kő nehézkedéstől való eltolódását jelenítik meg; mint Scharoun, aki épületeiben végtelen horizontú tájakat bont ki; mint mesterem, a táj megbűvöltje és titkos jeleinek olvasója. Számára egy szerkezet statikai megfelelőségének feltétele, hogy *az anyagnak ne fájjon, hogy terhet hord, amit csak az anyag szenvedésében való osztozkodás tesz lehetővé*. Számára az épületben megvalósuló tisztás, a holtuk által megelevenedő erdők, az ember lépteit irányító felnagyított kultikus jelek mind az ember szellemi két lábra állására tett erőfeszítések. Aki a nyugat-ázsiai (és most keletamerikai) lét kényszere alatt *az építészet mágiáját belekötötte az építés drámájába*.

Az építészet mint fehér mágia ezzel eddigi történetének csúcsához érkezett el.

Hamvas Béla, aki a *Patmosz* esszéi között a legnagyobb szerűbb építészeti elemzéseket írta meg, olyan műveket tüntetett ki figyelmével, amelyek az embernek azt a törekvését mutatják, hogy az anyagot a természeti törvények rabságából felszabadítsa. Ezek a klasszikus példák megelőlegezni, korai archetípusai annak a misztikus küldetésnek, amelyet mesterem úgy fogalmazott meg, hogy az ember missziója az, hogy az állatvilágot, növényvilágot és ásványi világot magához felemelje, megváltsa a teremtettség állapotából. A csúcs, amelyhez most elérkeztünk, a reményt tudja bennünk fenntartani, hogy ezek az eszmék nem utópiák és nem fikciók.

Zavarban vagyok azért is, mert az Aranykönyvről óhatatlanul eszembe jut, hogy az igazi Aranykönyv mindig is megvolt, és abba az istenek írják bele a világ folyását, megőrizve benne mindennek a pontos lenyomatát, ami valaha is megtörtént. Ha egyetlen levélzizzenés, egyetlen hópihe olvadása hiányozna belőle, az egész értelmét veszítené. Ezért bízom abban is, hogy nem az én ügyetlen próbálkozásom teszi helyükre a dolgokat, még ha ez sem iktatható ki többé a történetből. A tájat szerencsére nem érinti, hogy mit beszélnek róla. De a táj alakítja a beszédet. Az Isten teremtette táj és az ember teremtette táj egyaránt. Saját rendjét, harmóniáját, bölcsességét sugározza, olyat, amilyen a táj maga. És annak, aki nyitott szívvel fogadja. Ha a táj megszentelt táj, akkor az Ég és Föld egysége. És akkor, ha van szemünk a látásra és fülünk a hallásra, ebből az egységből valami bennünk is kivirágzik.

Gerle János

MAKOVECZ Imre építész (Budapest, 1935). Tanulmányait a Budapesti Műszaki Egyetemen végezte 1954 és 1959 között.

1959-62-ig a BUVÁTI, 1962-71-ig a Szövterv, 1971 és 1977 között a VÁTI, 1977-81-ben a Pilisi Állami Parkerdőgazdaság tervező építésze, 1981-től a MAKONA Tervező Kiszövetkezet vezetője. A BME, az Iparművészeti Főiskola, a MÉSZ Fiatal Építészek Körének tanára. 1996-tól 1999-ig a Magyar Nemzet szerkesztőbizottságának tagja. 1987-től a Nemzetközi Építészeti Akadémia tagja. 1992-től a Magyar Művészeti Akadémia elnöke, 1988-tól az Országépítő Alapítvány kuratóriumának alelnöke. A Herendi Porcelángyár Rt. igazgatóságának tagja.

Kitüntetései: Ybl Miklós-díj (1969), Ifjúsági Díj (1987), SZOT-díj (1989), Kossuth-díj (1990), a Francia Építészeti Akadémia aranyérme (1997).

Legismertebb műve a Sevillai Világkiállítás magyar pavilonja (1992).